

AJALUGU

1. Õppeaine kirjeldus

Ajalooõpetus aitab õpilasel omandada kultuuriruumis ja ajaloolises keskkonnas orienteerumiseks vajalikke teadmisi ja oskusi ning teadvustada ja analüüsida minevikunähtuste muutlikkust, tõlgendatavust, omavahelisi seoseid ning seoseid tänapäevaga. Käsitletakse inimeste igapäevaelu ja maailmapilti, ühiskonna, kultuuri ja mõtteviisi, sh väärtushinnangute muutumist ning ajaloolisi isikuid ja sündmusi nii enda kui ka teiste vaatenurgast lähtuvalt.

Gümnaasiumi ajalooõpetuse kursuste järjekord on kronoloogilis-temaatiline, st ajaloolisi probleeme käsitletakse kronoloogilist järgnevust silmas pidades. Gümnaasiumi algul ei ole õpilastele jõukohane temaatiliseks käsitluseks vajalik ajalisel ja kultuurilisel kaugemate valdkondade vaheliste seoste loomise ning nägemise oskus. Temaatilise käsitluseni jõutakse gümnaasiumi lõpul lähiajaloo III kursusega, mida õppides saab õppija toetuda varem omandatud. Ainesisus, suurte teemablokkide sees võib rakendada võrdluse ja üldistuse tegemiseks temaatilist käsitlust kõigis kursustes.

Ajalooõpetusel on kronoloogiline, poliitiline, majanduslik, sotsiaalne, kultuuriline ja ideede dimensioon. Erinevaid teemasid õppides võib rõhk olla kõigil võrdselt või mõnel nimetatutest.

Gümnaasiumi ajalooõpetuses tähtsustatakse probleemikeskset käsitlust, analüüsides hinnanguid ja tõlgendusi erinevast seisukohast lähtuvalt. Mõistmaks, et ajalookirjutamine sõltub ajast ning ajalooürija seisukohast, kujundatakse kriitilist suhtumist erinevatesse mõtteviisidesse, võrreldakse ajaloosündmuste ja -nähtuste käsitlemist eri allikates ning hinnatakse allikate usaldusväärsust.

Ajalooõpetuses väärtustatakse kultuurilist mitmekesisust ning kujundatakse mõistmist, et mitmekesisus on ühiskonna rikkus ja arengu tingimus. Teadvustatakse õppija rolli kultuuripärandi säilitajana ning edasikandjana. Ajalooõpetus toetab õppija enesemääratluse kujunemist ja võimet asetada end kellegi teise olukorda, vaadelda maailma kellegi teise seisukohast lähtudes.

Õppijat suunatakse arutluse ja analüüsi kaudu looma seoseid ja tegema järeldusi, kujundama isiklikku suhtumist ning põhjendama seda argumenteeritult. Kriitilise mõtlemise kujundamiseks käsitletakse erinevaid allikaid jt õppetekste, mis annavad ajaloosündmustele hinnangu erinevast seisukohast lähtuvalt. Ajalooõpetuse analüüsimise kaudu rikastub väärtussüsteem, kujuneb rahvuslik ja kultuuriline identiteet, sallivus ja pooldav suhtumine demokraatlikesse väärtustesse, areneb õpilase ajalooline mõtlemine ning rikastub ajalooteadvus.

Ajaloo mõistmisele aitavad kaasa ekskursioonid, õppekäigud, ajaloo- ja ilukirjandus, teater ja kino, meedia, Internet, erinevad inimesed ning paigad. Selle kogemuse ühendamisel koolis õpituga kujuneb õpilasel järk-järgult välja arusaam ajaloo kohta. Õpilaste maailmapilti rikastab ainetevaheline integratsioon ning lähedaste teemade käsitlemine erinevatest aspektidest lähtuvalt.

Ajalooõpetuse kaudu kujundatakse erinevaid oskusi:

- 1) ajas orienteerumise oskus; oskus leida, analüüsida ja mõista seoseid ning mõtestada

- ajaloolise keskkonna kujunemist;
- 2) ajalooalaste mõistete tundmine ja kontekstis kasutamine; oskussõnavara laienemine;
  - 3) ajalooalaste küsimuste esitamine ning neile vastates erinevate lahenduste pakkumine;
  - 4) funktsionaalne kirjaoskus, kriitiline mõtlemine, arutlusoskus, järelduste tegemine ja seoste loomine ning oma seisukoha kujundamine ja põhjendamine;
  - 5) empaatia, oskus asetada end kellegi teise olukorda ajastut arvestades, koostöö- ja konfliktilahendusoskus;
  - 6) allikaanalüüs ja töö ajalookaardiga, info leidmine erinevatest teabeallikatest, selle kasutamine, kriitiline hindamine ja analüüsimine, allika usaldusvärsuse hindamine;
  - 7) suuline ja kirjalik eneseväljendus, referaadi ja ajaloolase uurimistöo koostamine, IKT-vahendite kasutamine info hankimiseks ning oma töötulemuste esitlemiseks.

Oskuste kujundamine ajalooõpetuses on pidev protsess ning see toimub erinevate õppeteemade läbimise kaudu. Oskuse eeldatavat saavutustaset kirjeldatakse gümnaasiumi lõpul õpitulemustena.

2. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Gümnaasiumi ajalooõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) tunneb huvi mineviku vastu ja teadvustab enda võimalusi mineviku uurijana ning ajaloos osalejana, määratleb end oma rahva liikmena, eurooplasena ja maailmakodanikuna;
- 2) tunneb ajalugu ajastut iseloomustavate sündmuste, protsesside, vaimulaadi ja isikute kaudu;
- 3) mõistab ajaloosündmuste ja protsesside põhjuse-tagajärje, sarnasuse-erinevuse, järjepidevuse olemust ning erineva tõlgendamise põhjusi, võtab oma seisukohti kujundades arvesse ajastu konteksti;
- 4) väärtustab kultuurilist mitmekesisust ning mõistab seda ühiskonna rikkuse ja arengu eeldusena, teadvustab oma võimalusi kultuuripärandi säilitajana ning edasikandjana;
- 5) leiab ja analüüsib kriitiliselt ajalooteavet sisaldavat infot, hindab allikate usaldusvärsust ning kasutab erinevaid teabeallikaid eesmärgipäraselt;
- 6) mõistab ja tunnustab inimeste, vaadete ja olukordade erinevusi, kujundab ning põhjendab oma seisukohta, analüüsib ja hindab oma tegevust ning näeb ja korrigeerib oma eksimusi;
- 7) teab ja kasutab kontekstis ajaloo põhimõisteid ning eristab ajaloo fakti tõlgendusest ja arvamusest;
- 8) tunneb ja kasutab erinevaid õpivõtteid, tekstiliike, infokanaleid ja IKT-vahendeid, väljendab oma teadmisi ja oskusi suuliselt ja kirjalikult ning kaitseb argumenteeritult oma seisukohta.

3. Üldpädevuste kujundamine ainevaldkonnas

Ajalooõpe toetab kindlalt **kultuuri- ja väärtuspädevust**, näiteks suutlikkust mõista humanismi, demokraatia ja jätkusuutliku arengu põhiväärtusi ning juhendada nendest oma tegutsemises, samuti lugupidavat suhtumist erinevatesse maailmavaatelistesse tõekspidamistesse.

Sotsiaalne ja kodanikupädevus – suutlikkus ennast teostada; toimida aktiivse, teadliku, abivalmi ja vastutustundliku kodanikuna ning toetada ühiskonna demokraatlikku arengut; teada ja järgida ühiskondlikke väärtusi ja norme; austada erinevate keskkondade reegleid ja ühiskondlikku mitmekesisust, religioonide ja rahvuste omapära; teha koostööd teiste

inimestega erinevates situatsioonides; aktsepteerida inimeste ja nende väärtushinnangute erinevusi ning arvestada neid suhtlemisel – on ajalooõppe oluline osa.

Rahvusliku, kultuurilise ja riikliku enesemääratluse kujunemist toetades kujundab ajaloo õppimine **enesemääratluspädevust**.

Õpipädevust toetatakse oskuste kujundamise kaudu. Suutlikkust organiseerida õpikeskkonda ning hankida õppimiseks vajaminevaid vahendeid ja teavet, samuti oma õppimise planeerimist ning kuidas kasutada õpitut erinevates kontekstides ja probleeme lahendades arendab ajalooõpe sama edukalt kui teised õppeained. Õppetegevuse ja tagasiside kaudu omandavad õppijad eneseanalüüsi oskuse ning suudavad selle järgi kavandada oma edasiõppimist.

Suhtluspädevuse kujundamisel on ajalooõppel oluline roll. Suutlikkust ennast selgelt ja asjakohaselt väljendada erinevates suhtlusolukordades; lugeda ning mõista teabe- ja tarbetekste ning ilukirjandust; kirjutada eri liiki tekste, kasutades kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili; väärtustada õigekeelsust ning väljendusrikast keelt taotleb ajalooõpe läbi kõigi gümnaasiumikursuste.

Matemaatika, loodusteaduste ja tehnoloogiaalast pädevust – suutlikkust analüüsida erineval kujul esitatud statistilisi andmeid (graafikud, tabelid, diagrammid) ja teha nende põhjal järeldusi, kasutada matemaatilisi sümboleid ja meetodeid erinevate ülesannete lahendamisel, näiteks ajaarvamine ja ressursside planeerimine, ja tulemuse tõesuse kontrollimisel – toetab ajalooõpe erinevate õppetegevuse kaudu.

Ettevõtlikkuspädevuse peamine kujundaja on ühiskonnaõpetus, kuid ka teised valdkonna õppeained. Õpitakse nägema probleeme ja neis peituvaid võimalusi, seadma eesmärgi, genereerima ideid ja neid teostama; õpitakse initsiatiivikust ja vastutust, tegema koostööd eesmärkide teostamiseks; õpitakse tegevust lõpule viima, reageerima paindlikult muutustele, võtma arukaid riske ning tulema toime ebakindlusega; õpitakse valima sobivaid ja loovaid meetodeid, et teostada ideid, mis toetuvad olukorra, enda suutlikkuse ning ressursside adekvaatsele analüüsile ja tegevuse tagajärgede prognoosile ning on kooskõlas eesmärkidega.

Digipädevus – suutlikkus kasutada uuenevat digitehnoloogiat toimetulekuks kiiresti muutuvus ühiskonnas nii õppimisel, kodanikuna tegutsedes kui ka kogukondades suheldes; leida ja säilitada digivahendite abil infot ning hinnata selle asjakohasust ja usaldusväärsust; osaleda digitaalses sisuloomes, sh tekstide, piltide, multimeediumide loomisel ja kasutamisel; kasutada probleemilahenduseks sobivaid digivahendeid ja võtteid, suhelda ja teha koostööd erinevates digikeskkondades; olla teadlik digikeskkonna ohtudest ning osata kaitsta oma privaatsust, isikuandmeid ja digitaalset identiteeti; järgida digikeskkonnas samu moraali- ja väärtuspõhimõtteid nagu igapäevaelus – on olulise väärtusega ajaloo õppimisel nii tunnis kui antud ülesannete täitmisel ning uurimistöö tegemisel.

4. Lõiming teiste valdkonnapädevuste ja ainevaldkondadega

Ajalooõpe on teiste ainevaldkondadega seotud valdkonnapädevuste kujundamise kaudu.

Suhtluspädevus – suutlikkus väljendada ennast selgelt ja asjakohaselt nii suuliselt kui ka kirjalikult, lugeda ja mõista erinevaid tekste; kasutada kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili

ning ainealast sõnavara ja väljendusrikast keelt, järgida õigekeelsusnõudeid. Lisaks tähtsustuvad teksti kriitilise analüüsi oskus, meediakirjaoskus, info hankimine ja selle kriitiline hindamine, tööde vormistamine ning autoriõiguse kaitse.

Võõrkeeltepädevus – teadmised erinevatest kultuuridest ja traditsioonidest, oma kultuuri ja teiste kultuuride erinevuste mõistmine ning lugupidamine teiste keelte ja kultuuride vastu; suhtlemine mitmekultuurilises ühiskonnas; võõrkeeleoskus.

Matemaatikapädevus – ajaarvamine; ressursside planeerimine (aeg, raha); matemaatiline kirjaoskus, arvandmete esitlemine ja tõlgendamine (graafikud, tabelid, diagrammid); oskus

probleeme püstitada, sobivaid lahendusstrateegiaid leida ja neid rakendada, lahendusideid analüüsida ning tulemuse toesust kontrollida; oskus loogiliselt arutleda, põhjendada ja tõestada

ning väärtustada matemaatilist käsitlust kui analüüsimeetodit.

Loodusteaduslik pädevus – geograafilise asendi ja looduskeskkonna mõju inimühiskonna arengule, inimese areng ja rahvastikuprotsessid; majanduse ressursid; ühiskonna jätkusuutlikkus, säästlik tarbimine, üleilmastumine, globaalprobleemide, sh keskkonnaprobleemide märkamine, mõistmine ning jätkusuutliku ja vastutustundliku, sh loodushoidliku eluviisi väärtustamine.

Tehnoloogiline pädevus – ametid ja elukutsed erinevates ühiskondades, tehnika ja tootmise arengu seos muutustega ühiskonnas; tööturg, kutsesuunitlus ja karjääri planeerimine; oskus hinnata tehnoloogia rakendamisega kaasnevat võimalusi ja ohte; mõista tehnoloogia nüüdisaegseid arengutrende ning tehnoloogia ja teaduse omavahelisi seoseid; rakendada tänapäevaseid tehnoloogiaid tõhusalt ja eetilisel oma õpi-, töö- ja suhtluskeskkonna kujundamisel; kasutada tehnilisi vahendeid eesmärgipäraselt ning säästlikult, järgides seejuures ohutuse ja autoriõiguste kaitse nõudeid.

Kunstipädevus – Eesti, Euroopa ja erinevate maailma rahvaste kultuuri teemade käsitlemine ja

kultuuriloomingu väärtustamine, iluhinnangute muutumine ajas; esteetiline areng ja eneseteostus, rahvakultuur, loominguline eneseväljendusoskus.

Kehakultuuripädevus – suutlikkus mõista ja väärtustada kehalise aktiivsuse tähtsust tervisliku eluviisi osana erinevatel ajastutel, meditsiinisaavutuste rolli ühiskonna arengus; arendada sallivat suhtumist kaaslastesse ning järgida ausa koostöö põhimõtteid.

5. Läbivad teemad

Läbiv teema „**Elukestev õpe ja karjääri planeerimine**” – inimeste erinevate tegevusalade areng eri ajajärkudel, majanduslikud protsessid ühiskonnas ning nende mõju inimtegevusele; elukestva õppe väärtustamine ning koostööoskuse kujundamine erinevate õpitegevuste, sh õppekäikude kaudu, mis toetavad kokkupuudet erinevate elukutsetega; töösuhteid käsitlevad õigusaktid.

Läbiv teema „**Keskkond ja jätkusuutlik areng**” – keskkonna kui terviku väärtustamine, inimtegevuse mõju keskkonna arengule ja keskkonnaprobleemide lahendamisele, inimkonna kultuurilise, sotsiaalse, majandusliku, tehnoloogilise ja inimarengu erinevate tunnuste vastastikuse seotuse mõistmine, inimtegevusega kaasnevad riskid; isiklike seisukohtade kujundamine keskkonnaküsimustes, sotsiaalse aktiivsuse olulisus.

Läbiv teema „**Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus**” – demokraatliku ühiselu korraldamise väärtustamine, koostööoskus, algatusvõime toetamine ja vabatahtlikkusel põhineva tegutsemise väärtustamine; ettevõtlikkuse ja kodanikualgatuse roll ühiskonnas.

Läbiv teema „**Kultuuriline identiteet**” – roll kultuuri kandjana, edasiviijana ja kultuuride vahendajana; kultuuridevahelise suhtlemise ja koostöö tähtsuse mõistmine; osalemine kultuuridevahelises kommunikatsioonis; sallivuse, oma kultuuri ja teiste kultuuride pärandi väärtustamine, diskrimineerimise taunimine; mineviku ja tänapäeva ühiskondade kultuurilise mitmekesisuse teadvustamine ning tunnustamine.

Läbiv teema „**Teabekeskkond**” – oma teabevajaduste määramine ja sobiva teabe leidmine; kriitilise teabeotsingu ja -analüüsi oskuste arendamine; meedia toimimise ja mõju teadvustamine; avalikus ruumis (sh teabekeskkonnas) kehtivate reeglite tundmine ning autoriõiguste kaitse järgimine.

Läbiv teema „**Tehnoloogia ja innovatsioon**” – tehnoloogiliste uuenduste mõju inimeste töö- ja eluviisile, elukvaliteedile ning keskkonnale nii tänapäeval kui ka minevikus; tehnoloogiate

toimimise ja arengusuundade tundmine erinevates eluvaldkondades; tehnoloogiliste, majanduslike, sotsiaalsete ning kultuuriliste uuenduste vastastikused mõjud; tehnoloogilise arengu positiivsed ja negatiivsed mõjud ning tehnoloogia arengu ja selle kasutamise eetilised küsimused; info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) kasutamine eluliste probleemide lahendamiseks ning oma õppimise ja töö tõhustamiseks.

Läbiv teema „**Tervis ja ohutus**” – käitumisviiside ohutustaseme ning lühi- ja pikaajaliste tagajärgede analüüsimine tervise ja turvalisuse seisukohalt; alkoholi ja tubaka, keskkonna ja ühiskonna (sh eakaaslaste) mõju analüüsimine tervisele ning ohutuslaste otsuste langetamisele.

Läbiv teema „**Väärtused ja kõlblus**” – väärtuste ja kõlbeliste normide analüüsimine; erinevate väärtussüsteemide ning nende seoste tundmine ajaloolis-kultuurilises kontekstis, religiooni ja maailmavaatega seoses; isiklike väärtushoiakute ja kõlbeliste tõekspidamiste refleksioon; erinevate vaadete ja seisukohtade arvestamine oma tegevust planeerides; mitmekesisuse kui ühiskonna rikkuse ja arengu tingimuse väärtustamine.

6. Õpitulemused gümnaasiumis

Gümnaasiumi õpitulemused kajastavad õpilase rahuldavat saavutust.

Gümnaasiumi lõpetaja:

- 1) tunneb ajalooliste ajastute iseloomulikke tunnuseid ja vaimulaadi, Eesti ajaloo seoseid Euroopa ja maailma ajaloo, mõistab ajaloolise arengu järjepidevust ning ajaloosündmuste ja -protsesside erineva tõlgendamise põhjusi;
- 2) tunneb maailma olulisemaid kultuurisaavutusi ja mõistab kultuuri järjepidevust, väärtustab kultuurilist mitmekesisust, teadvustab kultuuri rolli enesemääratlemises ning oma rolli kultuuri kandjana ja kultuuripärandi säilitajana;
- 3) võrdleb ning analüüsib poliitilisi, ühiskondlikke, olmelisi ja/või kultuurilisi arengusuundi ja probleeme, kirjeldab ideoloogiliste ning tehnoloogiliste muutuste mõju inimeste eluviisile ja väärtushinnangutele, võrdleb suurriikide mõju maailma majandusele ning poliitikale eri ajastutel, analüüsib riikidevahelist koostööd ja konfliktide lahendamise viise;
- 4) leiab, selekteerib, refereerib ja analüüsib kriitiliselt infot, erinevaid teabeallikaid, sh ajalookaarte ja seisukohti, hindab allika või käsitluse usaldusväärsust, eristab fakti arvamusest; selgitab sündmuste või protsesside erineva tõlgendamise põhjuseid;
- 5) kasutab ajaloolist sõnavara, erinevaid õpivõtteid, korrigeerib oma eksimusi, koostab referaate ja uurimusi, kirjutab arutlusi, osaleb diskussioonis, töötab kaardiga, väljendab oma teadmisi ja oskusi suuliselt ja kirjalikult ning kasutab IKT-vahendeid;
- 6) suudab rekonstrueerida minevikus elanud inimeste elu, vaadeldes maailma nende pilgu läbi ning võttes arvesse ajastu eripära.

10. klass

**Nädalatundide jaotumine:
3 tundi.**

Üldajalugu – 105 tundi

Õpitulemused, õppesisu, õpitegevus ja õppekeskkond

Gümnaasiumi kohustuslik üldajaloo kursus kontsentreerub Euroopa ajaloo kõige olulisematele ühiskondlikele ja kultuurilistele nähtustele, mille tundmine on haritud inimesele enesestmõistetavalt tarvilik. Kursus juhatab sisse gümnaasiumi ajalooõpetuse ja annab seega tausta järgnevate Eesti ajaloo kursuste õppimiseks. Suunitlus on sotsiaal-kultuuriline; poliitilist ajalugu käsitletakse vaid niivõrd, kui võrd on minimaalselt vajalik sotsiaalsete ja kultuuriliste protsesside mõistmiseks, ning üksikuid riike vaadeldakse vaid selleks, et näitlikustada üldisemat (Inglismaa ja parlamentarism, Prantsusmaa ja absolutism jt). Eesmärk on luua ülevaatlik tervikpilt Euroopa tsivilisatsiooni peamistest arengujärkudest (antiikaeg, keskaeg, uusaeg), tuues esile nähtused, mille mõju ulatub tänapäeva (Kreeka-Rooma kodanikuühiskond, Rooma õiguskorraldus, ristiusk, reformatsioon, valgustusideed, industriaalühiskond, sotsialismi-ideoloogia jne), ja näidates sotsiaalmajanduslikke, riiklikke ning kultuurilisi protsesse nende olemuslikus seoses.

I TEEMA: Antiikaeg – 35 tundi

Õpitulemused

Teema “Antiikaeg” läbimise järel õpilane:

- 1) mõistab riigi, kultuuri ja ühiskonna olemuslikku seost antiikaja näidete põhjal;
- 2) selgitab antiiktsivilisatsioonide tähtsust maailma ajaloos antiikaja näidete põhjal ning mõistab antiigipärandi olulisust tänapäeval;
- 3) tunneb ning võrdleb demokraatliku ja aristokraatliku linnriigi, Rooma vabariigi ja keisririigi toimimise põhimõtteid;
- 4) iseloomustab religiooni ja mütoloogia osa antiikaja inimese maailmapildis ning kristluse tekkelugu ja kujunemist riigiusuks;
- 5) iseloomustab näidete abil antiikkultuuri saavutusi, toob esile seosed antiikkultuuri ja Euroopa kultuuri kujunemise vahel, töötab ajastut iseloomustavate allikatega ning hindab neid kriitiliselt;
- 6) näitab kaardil Kreeka linnriike ja hellenistliku kultuuri levikuala ning Rooma riigi laienemist;
- 7) teab, kes olid Homeros, Herodotos, Sokrates, Platon, Aristoteles, Perikles, Aleksander Suur, Romulus, Caesar, Augustus, Constantinus Suur, Jeesus ja Paulus, ning iseloomustab nende tegevust;
- 8) teab ja kasutab kontekstis järgmisi mõisteid: *polis, aristokraatia, türannia, demokraatia, hellen, barbar, kodanik, senat, konsul, vabariik, keisririik, patriits, plebei, Piibel, Vana Testament, Uus Testament, Rooma õigus.*

Õppesisu:

Antiikaeg	
KOHUSTUSLIKUD TEEMAD	LAIENDAVAD / SÜVENDAVAD TEEMAD
- Kreeka linnriigid: valitsemine,	- Vahemeremaad ja nende sidemed Lähis-

<p>kodanikkond, elu-olu. Sparta ja Ateena.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Hellenid ja barbarid: Hellenite kasvatus, haridus ja igapäevane elu. - Kreeka kultuur: Mütoloogia ja religioon. Homeroose eeposed. Ajalookirjutuse algus. Kõnekunst. Teater. Filosoofia: Sokrates, Platon, Aristoteles. Olümpiamängud. - Makedoonia tõus ja hellenism: Aleksander Suur. - Rooma riigi teke - Rooma vabariik ja selle korraldus. - Rooma tõus suurriigiks: Armeed. Caesar. Keisrivõimu kehtestamine: Augustus. Lääne-Rooma ja Ida-Rooma. - Rooma ühiskond ja elu-olu: Perekond, kasvatus ja haridus. Rooma õigus. Rooma – antiikaja suurlinn. Ehituskunst. - Religioon: Ristiusu teke ja levik ning tõus riigiusuks. - Antiiktsivilisatsioonide saavutused ja tähtsus maailma ajaloos. 	<p>Ida kultuuripiirkonnaga.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kreeta-Mükeene kultuur. Arheoloogilised kaevamised: Knossos, Mükeene, Trooja. Kiri, selle dešifreerimise tulemused. Ateena õitseng. Perikles. Majanduse areng. Sõjandus. Ateena akropol. - Olümpose jumalad ja kangelased. ja draamakirjandus. Kosmopolitism. - Etruskid. Kreeka linnad Lõuna-Itaalias. Rooma linna teke. - Vabariigi kehtestamine. - Puunia sõjad. - Patriitsid ja plebeid. - Kodusõjad. - Rooma impeerium võimsuse tipul. Pompei. - Suur rahvasterändamine. Sõjaväe barbariseerumine. - Skulptuur. Maalikunst. Avalikud mängud: tsirkus, gladiaatorid, teater, Termid. - Kreeka kultuur Rooma keisririigi ajal.
--	---

II TEEMA: Keskaeg - 35 tundi

Õpitulemused

Teema “Keskaeg” läbimise järel õpilane:

- 1) mõistab riigi, kultuuri ja ühiskonna olemuslikku seost keskaja kontekstis;
- 2) iseloomustab keskaja ühiskonda ja eluolu ning analüüsib kriitiliselt keskaja erinevaid teabeallikaid;
- 3) iseloomustab kiriku osa keskaja ühiskonnas ja kultuuris ning inimeste mõttemaailma kujundajana;
- 4) teab linnade tekkimise põhjusi ja iseloomustab, kuidas funktsioneeris linnaühiskond,
- 5) iseloomustab islami teket ja levikut ning väärtustab islami kultuuripärandit;
- 6) teab ristisõdade põhjusi ja tulemusi ning mõju kultuurile ja väärtushinnangutele;
- 7) iseloomustab keskaegsete ülikoolide tegevust;
- 8) seletab ja kasutab kontekstis järgmisi mõisteid: *kirik, klooster, vaimulikud ordud, ketserlus, inkviitsioon, ristisõjad, läänikord, naturaalmajandus, raad, tsunft, gild, Hansa Liit, skolastika, koraan*;
- 9) teab, kes olid Muhamed, Karl Suur, Innocentius III ja Aquino Thomas, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu:

Keskaeg	
KOHUSTUSLIKUD TEEMAD	LAIENDAVAD / SÜVENDAVAD TEEMAD
<ul style="list-style-type: none"> – Rahvasterändamine ja Lääne-Rooma riigi langus. – Frangi riik: Karl Suur. Lääne-Euroopa riikide teke. – Ühiskond ja eluolu: Läänikord. Feodaalide ja talurahva elu-olu. Rüütlikultuur. Linnaühiskond: kaubandus, käsitöö, valitsemine. – Islami teke ja levik: Muhamed. Koraan. – Ilmalik võim ja vaimulik autoriteet: keisrivõim ja paavstlus. Religiooni dominantsus. Vaimulikud ordud. Ketserlus. – Ristisõjad. – Ülikoolid ja skolastika.	<ul style="list-style-type: none"> – Ida-Rooma. Bütsantsi kultuur. – Vana-Vene riik ja ühiskond – Rüütlikombestik ja aukodeks. Kangelaseepos. Rüütliromaan. – Panganduse algete teke. – Linnakirjandus. Rebaseromaan. Trubaduuride luule. Teater. Muusika. – Sunna. Islami uskumused ja tavad. – Araabia kalifaat ja selle lagunemine. – Kirikuinstitutsioonide kujunemine ja areng. Paavstiriigi teke. Paavstivõimu tõus ja langus. Kloostrid. Kerjusemungaordud. Ketserid ja inkvisitsioon. – Ida- ja Lääne kiriku vastuolu. Suur kirikulõhe. – Kiriku osa keskaja kultuuris. Bütsants antiikse kultuuripärandi säilitajana. – Vaimulikud ordud. I–IV ristisõda – Religioosne maailmapilt. – Arhitektuur ja kunst: romaani ja gooti stiil. – Teadus. Linnakoolide teke. Aquino Thomas.

III TEEMA: Uusaeg – 35 tundi

Õpitulemused

Teema “Uusaeg” läbimise järel õpilane:

- 1) mõistab riigi, kultuuri ja ühiskonna olemusliku seose ning väärtushinnangute muutumist uusajal;
- 2) iseloomustab uut maailmapilti ning selgitab renessansi, maadevastuste ja reformatsiooni osa selle kujunemisel; analüüsib kriitiliselt erinevaid teabeallikaid;
- 3) teab, mis mõju avaldasid Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni reformid Euroopale;
- 4) iseloomustab industriaalühiskonda ning analüüsib selle mõju inimeste igapäevaelule;
- 5) näitab ja analüüsib uusajal toimunud muutusi Euroopa poliitilisel kaardil;
- 6) tunneb teaduse ja tehnika arengu põhijooni ning tähtsamaid saavutusi uusajal;
- 7) seletab ja kasutab kontekstis järgmisi mõisteid: *renessanss, humanism, reformatsioon, absolutism, parlamentarism, valgustus, revolutsioon, reform, kapitalism, kolonialism, monopol, urbaniseerumine, sotsialism*;
- 8) teab, kes olid Leonardo da Vinci, Christoph Kolumbus, Fernão de Magalhães, Martin Luther, Louis XIV, Voltaire, George Washington, Napoleon, Karl Marx ja Otto von Bismarck, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu:

Uusaeg	
KOHUSTUSLIKUD TEEMAD	LAIENDAVAD / SÜVENDAVAD TEEMAD
<ul style="list-style-type: none"> – Uue maailmapildi kujunemine: Renessans ja humanism, maadeavastuste mõjud ja tagajärjed, reformatsioon ja vastureformatsioon. – Absolutism ja parlamentarism: poliitiline kaart uusaja alguses. Absolutism Prantsusmaal, parlamentarismi kujunemine ja kindlustumine Inglismaal. Ameerika Ühendriikide iseseisvumine. – Valgustus. Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni sõjad, nende mõju Euroopale. Viini kongress. Rahvusluse tõus ja rahvusriikide teke. – Industriaalühiskond: Tööstuslik pööre, industriaalühiskonna iseloomulikud tunnused, masstootmine ja monopolid. Maailmamajandus, teaduse ja tehnoloogia areng uusajal.	<ul style="list-style-type: none"> – Antiikkultuuri taassünd Itaalias. Isiksusekeskne maailmakäsitlus. Humanism. Leonardo da Vinci, Niccolò Machiavelli, Erasmus Rotterdami. Uue maailmapildi kujunemine. Mikolaj Kopernik. Giovanni Boccaccio “Dekameron“, Thomas More “Utoopia“, Galileo Galilei – Indiasse viiva alternatiivse kaubatee otsingud. Ameerika avastamine. Christoph Kolumbus, Vasco da Gama, Fernão de Magalhães. Maadeavastuste mõjud ja tagajärjed. Austraalia avastamine, Kirde- ja loodeväila otsingud. – Valgustusliikumise juured: ratsionalism, sekulariseerumine, ühiskondlik leping. Valgustus Prantsusmaal: Montesquieu, Voltaire, Rousseau. Kameralism ja füsiokratism. Valgustatud absolutism: Friedrich II Preisimaal, Jean Bodin absolutismist, Versailles' õukond, – Vene riigi ühendamine Moskva ümber, Moskva kui “Kolmas Rooma“, Peeter I reformid, Pietism ja valgustus Saksamaal, Johann Gottfried Herder, Katariina II valgustatud absolutismi poliitika, Revolutsioonieagne olme, Revolutsioonisõjad, Napoleon Bonaparte – koalitsioonisõjad. Metternich. – Bismarcki liitude poliitika. Romantism. Radikalism. Anarhism. Marx. Engels – Teaduse ja tehnika areng – Rahvastikuprobleemid. Migratsioon. – Elamud, sisustus, mood.

Õppetegevus

Õpitakse tundma üldajaloo põhietappe, analüüsitakse ajastute poliitilist, majanduslikku, sotsiaalset ja kultuurilist arengut. Oluline on kasutada kriitilist mõtlemist ja analüüsioskust arendavaid õppetegevusi ning –meetodeid: allikaanalüüs, eri liiki tekstide analüüsimine, võrdlemine, seoste loomine, järeldamine, argumenteerimine, allikate usaldusväärsuse hindamine.

Vana-Kreeka teemaga seoses õpitakse tundma demokraatliku ja aristokraatliku linnriigi toimimise põhimõtteid, võrreldakse Ateena ja Sparta ühiskonda ja eluolu. Iseloomustatakse ja

analüüsitakse religiooni ja mütoloogia osa inimese maailmapildis, tuuakse välja filosoofia põhiprobleeme, suunatakse õpilasi nägema seoseid Vana-Kreeka kultuuri ja Euroopa kultuuri kujunemise vahel. Vana-Rooma teema õppimisel iseloomustatakse ja võrreldakse riigi ajaloo põhietappe, Rooma riiklust, ühiskonda ja elu-olu ning religiooni – ristiusu tekkest riigiusuks kujunemiseni. Näidete kaudu iseloomustatakse Rooma kultuuri saavutusi.

Keskaja teemade õppimisel iseloomustatakse keskaja ühiskonda, kultuuri ja eluolu, kiriku osa keskaja ühiskonnas ja kultuuris ning inimeste mõttemaailma kujundamisel. Õpilasi suunatakse analüüsima linnade tekkimise põhjuseid ning keskaegse ühiskonna toimimist, käsitletakse islami teket ja levikut, ristsõdade põhjuseid, tagajärgi ja mõju, iseloomustatakse keskaegsete ülikoolide õppetegevust.

Uusaja õppimisel analüüsitakse renessansi, maadeavastuste ja reformatsiooni osa uue maailmapildi kujunemisel ning Prantsuse revolutsiooni ja Napoleoni reformide mõju Euroopale. Õpitakse iseloomustama industriaalühiskonda ja analüüsitakse selle mõju inimeste igapäevaelule ja ühiskonnaelu arengule. Eraldi teemana käsitletakse teaduse ja tehnoloogia arengut ning peamisi saavutusi.

Kõikide teemade käsitlemisel on vajalik silmas pidada, et õpilane mõistaks riigi, kultuuri ja ühiskonna olemuslikku seost ning väärtushinnangute muutumist ajas, analüüsiks muutuste põhjuseid ja tagajärgi. Ühtlasi on tagasiside seisukohalt oluline silmas pidada, et õpilane oskab ennast nii suuliselt kui ka kirjalikult väljendada, kasutada õiges kontekstis ajaloomõisteid ning orienteeruks poliitilisel kaardil.

Õpikeskkond:

Õppetekstid (sh varasemad asjakohased õpikud).

Seinakaart või atlas.

Teabekirjandus ja teemakirjandus.

Ilukirjandus (nt M. Waltari jt autorid).

Illustratiivne materjal.

Muuseumid (nt Tartu Ülikooli Ajaloomuuseum, Tartu Ülikooli Kunstimuuseum, Tartu Linnamuuseum, Tallinna Linnamuuseum, maakonnamuuseumid, kohalikud koduloomuuseumid, Eesti Rahva Muuseum, Eesti Kirjandusmuuseum, Eesti Põllumajandusmuuseum, Eesti Vabaõhumuuseum, Eesti Maanteemuuseum jne).

Buehl, Doug. Interaktiivõppe strateegiad klassiruumis. 2002.

Raudsepp, A., Pajur, A., Tannberg, T., Hallik, T. Ajalugu koolitunnis. Sõjad ja konfliktid. Tartu, Raudpats 2008.

Baltimaade ajalugu. Avita. 1998.

Baltimaade ajaloo lugemik. Avita. 2001.

Iisrael ja Palestiina. Individuaal- ja rühmatöid ajalootunniks. Koostanud Andra Kalda. 2004.

Le Goff, J. Keskaja Euroopa kultuur. 2000.

Maailma usundid. 2006.

Waines, D. Sissejuhatus islamisse. 2003.

Piibel.

Koraan.

Saard, R. Euroopa üldine kiriku ajalugu selle algusest kuni tänapäevani. 2005.

Teeple, J. B. Maailma ajalugu. 2004.

Vanaaja lugemik. Koostanud Kattri Türk Ezzoubi. 2003.

Sari „Ajalugu. Sotsiaalteadused”.

Sari „Inimene läbi aegade”. Vana-Kreeka inimene. 2001.

Vana-Rooma inimene. 2004.
Bütsantsi inimene. 2002.
Keskaja inimene. 2002.
Barokiajastu inimene. 2000.
Valgustusaja inimene. 2006.
Romantismiaja inimene. 2003.

<http://www.err.ee> (ERR arhiiv, Vikerraadio ja R2 saated).

<http://dea.nlib.ee/> (Eesti digitaliseeritud ajalehed, eeskätt XIX sajand).

<http://www.ut.ee/et/oppimine/koolidele> (avalikud videoleengud 2006 ja 2005).

Interaktiivsed õppematerjalid

<http://www.history.ee>

11. klass

Nädalatundide jaotumine:

2 tundi.

Eesti ajalugu I ja II kursus – 70 tundi

Õpitulemused, õppesisu, õpitegevus ja õppekeskkond

Eesti ajaloo kursuse suurte teemablokkide ees on ülevaade maailma ajaloost. Selle kaudu asetatakse Eesti ajaloo sündmused maailmaajaloo konteksti, luuakse seosed Eesti ja maailmaajaloo vahel.

I kursus - 35 tundi

I TEEMA: Esiaeg – 7 tundi

Õpitulemused:

Teema „Esiaeg“ läbimise järel õpilane:

- 1) teab ja iseloomustab tähtsamaid Eesti esiaja perioode inimeste tegevusalade ning eluolu muutuste alusel; tõlgendab muististe alusel inimeste eluolu ja ühiskondlikku korraldust ning uskumusi ja vaimulaadi;
- 2) iseloomustab esiaja eestlaste suhteid naaberrahvastega ning vastastikuseid mõjutusi;
- 3) iseloomustab Eesti halduskorraldust ja majanduslikku arengut esiaja lõpul;
- 4) seletab ja kasutab kontekstis järgmisi mõisteid: *arheoloogiline kultuur, muistis, muinaslinnus, kalme, maakond, kihelkond, malev, animism.*

Õppesisu:

Üldajalooline taust: Antropogeneesi põhijärgud. Inimasustuse levik maailmas. Jääaeg ja selle taandumine. Inimasutuse algus Euraasia põhjaosas. (1 tund)

KOHUSTUSLIKUD TEEMAD	LAIENDAVAD / SÜVENDAVAD TEEMAD
<i>Tähtsamad arheoloogilised kultuurid.</i> Muinasaja allikad ja nende uurimine.	Jääaja mõju Eesti looduse ja maastiku kujunemisele. Kiviaja kultuuride levikuala. Tähtsamad

<p>Kiviaja kultuurid Eestis: Kunda kultuur, kammkeraamika kultuur, nöörikeramika ehk venekirveste kultuur – elanike peamised tegevusalad ja kultuuri iseloomustavad muistised.</p> <p>Metalliaeg: Pronksiaeg. Asva kultuur. Rauaaeg. Põlispõllundus, kalmed, linnused.</p> <p>Eesti muinasaja lõpul.</p> <p>Suhted naabritega. Idaslaavlased, balti hõimud, viikingid. Rahvusvaheliste kaubateede kujunemine ja Eesti. Eesti ühiskond esiaja lõpul. Sotsiaalne kihistumine. Maakonnad ja kihelkonnad. Linnused. Külad ja elamud. Muinasusund ja ristiusu levik Eestis. Muinasusundi seos loodusega. Vanimad teated ristiusu levikust Eestis.</p>	<p>asulapaigad Eestis.</p> <p>Lohukivid, aardeleiud.</p> <p>Erinevad maaharimisviisid ja põllusüsteemid.</p> <p>Naaberrahvaste allikad Eesti ajaloo kohta. Vana-Vene riigi rajamine. Jaroslav Targa katse alistada osa Eestist (1030-1061). Eestlaste elatusalad muinasaja lõpul. Eestlaste sõjaline tase. Ohvripaigad. Ristiusu leviku teed: katoliku kiriku määratud piiskopid.</p>
---	---

II TEEMA: Keskaeg – 20 tundi

Õpitulemused:

Teema “Keskaeg” läbimise järel õpilane:

- 1) analüüsib Balti ristiõja põhjust, käiku ja tulemusi erinevate osaliste vaatenurgast;
- 2) tunneb muutusi Vana-Liivimaa riiklikus korralduses ja poliitilisel kaardil; iseloomustab suhteid naaberriikidega;
- 3) analüüsib Jüriöö ülestõusu tähtsust ja tähendust ajaloolise narratiivina;
- 4) iseloomustab Eesti keskaja ühiskonda: läänikord, talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord, käsitöö ja kaubandus, eluolu linnades; loob seoseid Eesti ja Euroopa ajaloo vahel keskajal;
- 5) iseloomustab Eesti keskaja kultuuri põhijooni ning mõistab ristiusu mõju Eesti kultuurile, vaimuelule ja väärtushinnangute muutumisele; mõistab kultuurilist järjepidevust;
- 6) analüüsib kriitiliselt keskaja kroonikaid ja teisi teabetekste;
- 7) seletab ja kasutab kontekstis järgmisi mõisteid: *Vana-Liivimaa, Liivi ordu, vasallkond, mõis, teoorjus, sunnismaisus, adramaa*;
- 8) teab, kes olid Lembitu, Kaupo, piiskop Albert ja kroonik Henrik, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu:

<p>Üldajalooline taust: Paavsti võim ja hegemonistlikud taotlused. Ristisõdade põhjused ja peasuunad. Läänemeremaade ristiusustamine. Keskaegne kolonisatsioon. Lääne-Euroopa ühiskonna eeskujud Eesti keskaegse ühiskonna kujunemisel. (1 tund)</p>	
<p>KOHUSTUSLIKUD TEEMAD</p>	<p>LAIENDAVAD / SÜVENDAVAD TEEMAD</p>
<p>Muistne vabadusvõitlus. Balti ristiõja põhjused. Muistse vabadusvõitluse käik. Eestlaste lüüasaamise põhjused ja tagajärjed. Henriku Liivimaa kroonika ajalooallikana.</p>	<p>Läänemeremaade poliitiline kaart 13. sajandil. Riia linna rajamine. Mõõgavendade ordu. Läti ristiusutamine. Balti ristiõdade lõpp. Leedu riigi teke.</p>

<p><i>Vana-Liivimaa riigid.</i> Riiklik korraldus ja poliitiline kaart. Seisused. Maapäev. Vana-Liivimaa riikide omavahelised suhted ja suhted naabritega.</p>	
<p>Jüriöö ülestõus, selle põhjused ja tagajärjed.</p>	<p>Jüriöö ülestõusu rahvusvaheline taust. Liivimaa noorem riimkroonika.</p>
<p>Keskaja ühiskond Eestis. Läänikorraldus. Mõisate rajamine. Sunnismaisuse ja teoorjuse kujunemine. Keskaegsed linnad Eestis. Linnade valitsemine. Käsitöö, kaubandus, Hansa liit. Gildid ja tsunftid. Eluolu linnas. Kirik ja kultuur. Vaimulikud ordud ja kloostrid. Arhitektuur.</p>	<p>Mõisamajandus. Aadlike eluolu. Rüütlikultuur. Linnaõigus. Linnaelanikkond, selle sotsiaalne ja rahvuslik struktuur. Katoliku pühakud eesti rahvakalendis. Keskaegsed ajaloo ja kultuurimälestised Eestis. Keskaegne Tallinn. Wanradt-Koelli katekismus. Vana-Liivimaa asend Läänemere regioonis.</p>

III TEEMA: Üleminekuageg keskajast uusaega – 8 tundi

Õpitulemused:

Teema “Üleminekuageg keskajast uusaega” läbimise järel õpilane:

- 1) iseloomustab rahvusvahelisi suhteid Läänemere piirkonnas 16. sajandil; võrdleb suurriikide mõju Läänemere piirkonnas 16. sajandil;
- 2) selgitab Liivi sõja eellugu, käiku ja tulemusi; analüüsib ning hindab allikate alusel sõja osaliste tegevust;
- 3) teab muutusi riiklikus korralduses ja poliitilisel kaardil sõdade ajal;
- 4) teab, kuidas toimus Rootsi võimu järkjärguline kehtestamine kogu Eesti alal;
- 5) iseloomustab reformatsiooni mõju ja tähtsust eesti kultuuriloos; analüüsib muutusi mentaliteedis ning vaimuelus;
- 6) teab, kes olid Balthasar Russow, Ivan IV ja Wolter von Plettenberg, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu:

<p>Üldajalooline taust: Tugeva keskvdõimuga riikide kujunemine Läänemere regioonis. Uue maailmapildi kujunemine. (1 tund)</p>	
<p>KOHUSTUSLIKUD TEEMAD</p>	<p>LAIENDAVID / SÜVENDAVID TEEMAD</p>
<p>Reformatsioon Eestis. Haridusolud. Eestikeelse trükisõna algus. Liivi sõda. Vana-Liivimaa asend Läänemere regioonis. Liivi sõja eellugu, käik ja tulemused. Eesti kolme kuningriigi valduses. Riiklik korraldus ja poliitiline kaart. Vastureformatsioon.</p>	<p>Vene riikide liitmine Moskva ümber. Hertsog Magnus ja Liivimaa kuningriik. Poola-Rootsi ja Rootsi-Taani sõjad, rahulepingud ja tulemused. Venemaa osalemine Liivi sõjas</p>

Kultuuri areng. Balthasar Russowi kroonika ajalooallikana. Reformatsiooni ja vastureformatsiooni mõju vaimuelule.	Renneri kroonika
--	------------------

Õppetegevus

Eesti ajaloo temade käsitlemisel on oluline luua seos maailma ajalooa. Selleks käsitletakse iga temabloki alguses maailma ajaloo vastava ajastu kõige iseloomulikumaid arenguid.

Õpitakse tundma ning iseloomustama tähtsamaid Eesti esiaja perioode ning võrreldakse neid inimeste tegevusalade ja eluolu muutuste alusel. Iseloomustatakse eestlaste suhteid naaberriikidega, Eesti halduskorraldust ja majanduslikku arengut. Analüüsitakse Balti ristsõja põhjusi, käiku ja tulemusi, selgitatakse kaardi abil Vana-Liivimaa haldus- ja valitsemiskorraldust. Käsitletakse Jüriöö ülestõusu, analüüsitakse ja hinnatakse selle tähtsust ja tähendust. Keskaja ühiskonna tundmaõppimiseks käsitletakse feodaalsuhteid ja talurahva õigusliku seisundi muutumist, elu linnades. Iseloomustatakse keskaja kultuuri põhijooni Eesti näitel, katoliikluse ja reformatsiooni mõju eesti kultuurile ja vaimuelule. Analüüsitakse Liivi sõja eellugu, käiku ja tulemusi, Eestimaa haldusjaotuse muutumist läbi aja, hariduse ja kultuuri arengut ning majanduse arengut ja sellega kaasnevat muutusi ühiskonnaelu erinevates valdkondades, sh inimeste igapäevaelus.

Eesti esiajaloo õppimisel on soovitatav külastada kohalikke koduloomuuseumi, korraldada õppekäike kodukoha lähedal asuvatele arheoloogilistele objektidele. Õppekäike võib kavandada erinevate kodukoha ümbruses asuvate ajalooliste objektide, paikade tundmaõppimiseks, mis seonduvad käsitletavate temadega, sh keskaegsed ehitised, ajalooliste isikutega, lahingutegevusega seotud paigad, jms. Oluline on töötamine erinevate allikatega, sh kroonikad.

Õpikeskkond

- õppetekstid
- pildimaterjal
- teabekirjandus
- seinakaart, atlas
- õppekäigud - ja ekskursioonid : vanimad asulapaigad Pulli ja Kunda Lammasmäe, Arheoloogiakeskus Tallinnas, arheoloogiaalane ekspositsioon Vabaduse väljakul, muinaslinnused, kalmed: kivistkalmed Jõelähtmes, Muuksis, tarandkalmed Kõmsis, Saha – Lool, Kundas jm.
- Rebala põlispõllud ja muuseum, kodukoha muuseum
- film „Kaali saladused“
- film „Raua sulatamine“
- Buehl, Doug. Interaktiivõppe strateegiad klassiruumis. SA Omanäolise Kooli Arenduskeskus. Tallinn, 2002
- Internet
- <http://www.history.ee>
- <http://www.history.ee/Berta>
- <http://www.hot.ee/arheoloogmust/>

II Kursus – 35 tundi

I TEEMA: Rootsi aeg – 10 tundi

Õpitulemused:

Teema “Rootsi aeg” läbimise järel õpilane:

- 1) iseloomustab Rootsi poliitikat Eesti- ja Liivimaal ning annab sellele allikate ja teabetekstide põhjal hinnangu; hindab allikate usaldusväärsust;
- 2) iseloomustab talurahva õigusliku ja majandusliku olukorra muutumist Rootsi ajal;
- 3) mõistab luterluse mõju ja Rootsi aja tähtsust eesti kultuuri ja hariduse arengus, ajaloos ning tänapäeval;
- 4) seletab ja kasutab kontekstis järgmisi mõisteid: *rüütelkond, reduktsioon, vakuraamat, piiblikonverentsid, Vastne Testament, Academia Gustaviana*;
- 5) teab, kes olid Bengt Gottfried Forselius, Gustav II Adolf, Johan Skytte ja Karl XI, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu:

Üldajalooline taust: Rootsi suurriigi ajastu (1 tund)	
KOHUSTUSLIKUD TEEMAD	LAIENDAVAD / SÜVENDAVAD TEEMAD
Rootsi keskvoim ja baltisaksa aadel. Majanduslik areng. Talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord. Reduktsioon ja selle tulemused. Manufaktuuride teke. Kaubandus. Vaimuelu ja kultuur. Luterlus riigiusuna. Esimesed gümnaasiumid. Ülikooli asutamine Tartus. Rahvaharidus. Eestikeelse kirjasõna levik.	Eesti linnad Rootsi ajal. Nõiaprotsessid. Rootsiaegsed ajaloo- ja kultuurimälestised Eestis. Forseliuse seminar. Eesti kirjakeele areng.

II TEEMA: Eesti XVIII sajandil – 10 tundi

Õpitulemused:

Teema “Eesti 18. sajandil” läbimise järel õpilane:

- 1) selgitab Põhjasõja põhjusi, tulemusi ja mõju;
- 2) iseloomustab Balti erikorda ning selle mõju Eesti arengule;
- 3) analüüsib allikate ja teabetekstide alusel talurahva majandusliku olukorra ning õigusliku seisundi muutumist;
- 4) analüüsib rahvastikuprotsesse mõjutanud tingimusi;
- 5) analüüsib Euroopa valgustusideede mõju eesti vaimuelule;
- 6) seletab ja kasutab kontekstis järgmisi mõisteid: *balti erikord, restitutsioon, asehalduskord, vennastekogud*;
- 7) teab, kes olid Karl XII, Peeter I, Katariina II, Anton Thor Helle ja August Wilhelm Hupel, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu:

Üldajalooline taust: Venemaa euroopastumine 18. sajandil. Katariina II valgustatud absolutism (1 tund)	
KOHUSTUSLIKUD TEEMAD	LAIENDAVAD / SÜVENDAVAD TEEMAD
<p>Põhjasõda, selle põhjused, käik ja tulemused. Rahvastikuprotsessid Eestis 16.–18. saj. Sõdade, haiguste, olmetingimuste ja näljahädade mõju rahvastikule.</p> <p>Balti erikord. Vene keskvoim ja baltisaksa seisuslik omavalitsus. Talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord. Asehalduskord.</p> <p>Vaimuelu 18. sajandil. Baltisaksa kultuur ja talurahvakultuur. Rahvaharidus. Pietism ja valgustus.</p>	<p>Karl XII. Peeter I. Rahvapärinus Põhjasõjast. Rahvastikumutused. Eesti linnad, kaubandus ja tööndus 18. sajandil.</p> <p>Katariina II valgustatud absolutism. Vennastekogude liikumine. Eestikeelne kirjasõna. Eestikeelne Piibel. Ajaloo- ja kultuurimälestised.</p>

III TEEMA: Eesti 19. sajandil ja 20. sajandi algul – 15 tundi

Õpitulemused

Teema “Eesti 19. sajandil” läbimise järel õpilane:

- 1) teab, kuidas muutus talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord, ning selgitab majandusprotsesside ja talurahvaseaduste seoseid;
- 2) mõistab ärkamisaja tähendust ja tähtsust ning selle mõju kodanikuühiskonna kujunemisele Eesti ajaloos;
- 3) iseloomustab rahvusliku liikumise eeldusi ja seoseid Euroopaga;
- 4) teab, millised olid tähtsamad rahvusliku liikumise ettevõtmised ning kes olid rahvusliku liikumise eestvedajad; analüüsib allikate alusel rahvusliku liikumise ettevõtmisi ja ideid;
- 5) iseloomustab muutusi Eesti ühiskonnas ja ühiskondlik-poliitilise mõtte arengut XIX sajandi lõpul ning loob seoseid omariikluse kujunemisega;
- 7) seletab ja kasutab kontekstis järgmisi mõisteid: *estofiil, ärkamisaeg, rahvuslik liikumine, venestamine, Aleksandrikool*;
- 8) teab, kes olid Karl Ernst von Baer, Friedrich Reinhold Kreutzwald, Johann Voldemar Jannsen, Jakob Hurt, Carl Robert Jakobson, Lydia Koidula ja Jaan Tõnisson, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu:

Üldajalooline taust: Moderniseeruv Euroopa: industriaalühiskonna kujunemine, rahvuslik liikumine. Venemaa 19. sajandil ja 20. sajandi algul (1 tund)	
KOHUSTUSLIKUD TEEMAD	LAIENDAVALD / SÜVENDAVALD TEEMAD
<p>Talurahva vabanemine. Pärisorjuse kaotamine Eestis. Talurahva omavalitsuse kujunemine. Talude päriseksostmine. Usuvahetusliikumine. Tööstuse areng. Erinevused Põhja- ja Lõuna-Eesti arengus.</p> <p>Ärkamisaeg. Eelärkamisaeg. Estofiilid. Tartu ülikool 19. sajandil. Eesti haritlaskonna kujunemise algus. Seltsiliikumine. Tähtsamad rahvusliku liikumise ettevõtmised ja nende eestvedajad, erimeelsused eesmärkide saavutamisel.</p> <p>Moderniseeruv Eesti. Majanduse areng. Raudteede ehitamine. Selle mõju majanduslikule ja sotsiaalsele arengule. Suurtööstuse kujunemine. Põllumajanduse areng. Talurahva kihistumine. Ülevenemaaliste seaduste laienemine Eestile. Venestusaja mõju haridusele, kultuurile ja rahvuslikule liikumisele. Rahvusliku professionaalse kultuuri kujunemine. Uus rahvuslik tõus. Poliitilised rühmitused. 1905. aasta sündmused ja nende mõju ühiskonnale.</p>	<p>Talurahvarahutused. Perekonnanimede panek.</p> <p>Väljarändamine.</p> <p>Vene keskvõim ja baltisakslased. Carl Schirren. Rahvahariduse edenemine, eestikeelse ajakirjanduse kujunemine. Teatri, kirjanduse, muusika areng. Palvekirjade aktsioon. Esimene üldlaulupidu. Eesti Aleksandrikooli komiteed. Eesti Kirjameeste Selts. Ühistegevus.</p> <p>Manasseini revisjon. Eesti Üliõpilaste Selts. Eesti Rahva Muuseumi loomine. Jaan Tõnisson ja Konstantin Päts.</p>

Õppetegevus

Eesti ajaloo teemade käsitlemisel on oluline luua seos maa ilma ajalooa. Selleks käsitletakse iga teemabloki alguses maailma ajaloo vastava ajastu kõige iseloomulikumaid arenguid.

Õpitakse tundma, kuidas toimus Rootsi võimu järk-järguline kehtestamine kogu Eesti alal. Iseloomustatakse Rootsi poliitikat Eesti- ja Liivimaal, talurahva õigusliku ja majandusliku olukorra muutumist Rootsi ajal ja luterluse mõju Eesti vaimuelu ja kultuuri arengule. Õpilasi suunatakse aktiivselt osalema diskussioonis ning rühmatöodes, mis võimaldab käsitleda Rootsi aja tähtsust eesti kultuuri ja hariduse arengule. Analüüsitakse Põhjasõja põhjusi ja tulemusi, iseloomustatakse Balti erikorda ja selle mõju Eesti arengule. Käsitletakse talurahva õigusliku seisundi muutumist Vene ajal ning analüüsitakse majandusprotsesside ja talurahvaseaduste seoseid. Võrreldakse majanduslikku arengut ja toimunud muutusi Rootsi ja Vene võimu ajal. Iseloomustatakse kultuuri ja vaimuelu arengut 18. ja 19. sajandil, rahvusliku liikumise eeldusi, ettevõtmisi ja tähtsust Eesti ajaloo. Tuuakse välja venestusaja tunnused ning mõju poliitilise mõtte arengule Eestis.

Eluolu tundmaõppimiseks erineval perioodil on soovitatav külastada koduloomuuseumi, ERMi või Eesti Vabaõhumuuseumi. Oluline on töötada erinevate ajalooallikatega, õppida tundma muutusi Eesti haldusjaotuses.

Õpikeskkond

- õppetekstid
- seinakaart, atlas
- teabekirjandus
- pildimaterjal
- Eesti ajalugu. Kronoloogia. Koost. Vahtre, S., Olion, Tallinn 1994, 2007
- Eesti rahva ajalugu 2. Taani- ja orduaeg, mõisad ja teoorjus. JK, Tallinn 1996
- Eesti rahvakultuuri leksikon. Koost. Viires, A. Eesti Entsüklopeediakirjastuse AS 1995, 2000, 2007
- Henriku Liivimaa kroonika. Eesti Raamat, Tallinn 1982,1993, 2005
- Bartholomäus Hoeneke. Liivimaa noorem riimkroonika. Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn 1960
- Balthasar Russow. Liivimaa kroonika. Tallinn 1993
- Johann Renner. Liivimaa ajalugu 1556 – 1561. Olion, Tallinn 1995, 2006
- Põltsam, I., Söömine ja joomine keskaegses Tallinnas. Argo, Tallinn 2002
- Vahtre, S. Muinasaja loojang Eestis. Olion, Tallinn 1990
- Vahtre, S., Piirimäe, H. Meie kaugem minevik. Valgus, Tallinn, 1983
- Tamm, J. Eesti keskaegsed kloostrid. Eesti Entsüklopeediakirjastus, Tallinn 2002
- Zobel, R. Tallinn (Reval) keskajal. Eesti Entsüklopeediakirjastus, Tallinn 2001
- õppekursioonid keskaegsesse linna, ajaloomuuseumi, linnamuuseumi, kodukohamuuseumi, kirikusse, mõisatesse
- õppekäik arhiivi
- Buehl, Doug. Interaktiivõppe strateegiad klassiruumis. SA Omanäolise kooli Arenduskeskus. Tallinn 2002
- Internet
- <http://www.history.ee>, <http://www.folklore.ee/Berta>

12. klass

Nädalatundide jaotumine:

3 tundi.

Lähiajalugu I – Eesti ja maailm 20. sajandi esimesel poolel – 35 tundi

Õpitulemused, õppesisu, õpitegevus ja õppekeskkond

I TEEMA: Maailm Esimese maailmasõja eel – 3 tundi

Õpitulemused:

Teema “Maailm Esimese maailmasõja eel” läbimise järel õpilane:

- 1) iseloomustab suurriikide arenguhooni ja rolli muutumist rahvusvahelistes suhetes;
- 2) teab suurriikide sõjalis-poliitilisi blokke ning analüüsib Antanti ja Kolmikliidu taotlusi;
- 3) tunneb maailma poliitilist kaarti enne Esimest maailmasõda: näitab kaardil suurriikide

- sõjalistesse blokkidesse kuuluvaid riike, koloniaalimpeeriume;
- 4) iseloomustab maailma majanduse arenguhooni; analüüsib teaduse ja tehnika mõju;
  - 5) seletab ja kasutab kontekstis järgmisi mõisteid: *imperialism, monopol, Antant, Kolmikliit*.

Õppesisu:

Maailm Esimese maailmasõja eel	
Kohustuslikud teemad	Süvendavad/laiendavad teemad
<p>Suurriikide arenguhooni:</p> <ul style="list-style-type: none"> - poliitiliste süsteemide erinevused; - Venemaa; <p>Maailma majandus:</p> <ul style="list-style-type: none"> - teadusrevolutsioon, - monopolid, - kapitali eksport, - vabaturumajandus ja protektsionism; <p>Suurriikide liidud:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kujunemise põhjused ja tagajärjed. 	<ul style="list-style-type: none"> - Saksamaa, Venemaa; - Koloniaalmaad.

II TEEMA: Esimene maailmasõda – 10 tundi

Õpitulemused

Teema "Esimene maailmasõda" läbimise järel õpilane:

- 1) analüüsib Esimese maailmasõja põhjusi ning sõdivate poolte taotlusi;
- 2) analüüsib Esimese maailmasõja tagajärgi ja mõju maailma arengule;
- 3) analüüsib Eesti omariikluse saavutamise eeldusi ja protsessi;
- 4) teab Eesti Vabadussõja sündmusi ning kirjeldab sõja käiku kaardi alusel;
- 5) mõistab Vabadussõja ja Tartu rahu tähendust Eesti Vabariigi kindlustumisel;
- 6) seletab ja kasutab kontekstis järgmisi mõisteid: *Veebruarirevolutsioon, autonoomia, Asutav Kogu, Landeswehr, Tartu rahu*;
- 7) teab, kes olid Nikolai II, Vladimir Lenin, Jaan Poska, Johan Laidoner ja Konstantin Päts, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu:

Esimene maailmasõda	
Kohustuslikud teemad	Süvendavad/laiendavad teemad
Esimene maailmasõda <ul style="list-style-type: none"> – põhjused; – sõdivad pooled ja tähtsamad sõjatandrid; – Esimese maailmasõja tagajärjed: impeeriumide lagunemine, uute rahvusriikide teke; – Eesti iseseisvumine: eeldused, Eesti iseseisvumine, Vabadussõda, Tartu rahu.	<ul style="list-style-type: none"> – muudatused sõjapidamises ja tehnikas; – Versailles'i rahu; – revolutsioon ja kodusõda Venemaal 1917-1920; – Eesti autonoomia.

III TEEMA: Maailmasõdadevaheline aeg: demokraatia ja diktatuurid – 12 tundi

Õpitulemused:

Teema “Maailmasõdadevaheline aeg: demokraatia ja diktatuurid” läbimise järel õpilane:

- 1) analüüsib ja võrdleb rahvusvahelisi suhteid 1920. ja 1930. aastail ning teab muutuste põhjusi;
- 2) teab ja iseloomustab rahvusvahelisi kriise: Kaug-Ida, Etioopia, Hispaania kodusõda;
- 3) iseloomustab majanduse arengut maailmasõdadevahelisel perioodil ning selgitab majanduskriisi põhjusi ja mõju;
- 4) analüüsib ning võrdleb demokraatlikku ja diktatuurset ühiskonda;
- 5) analüüsib Eesti ühiskonna poliitilist arengut 1920. ja 1930. aastail, selgitab autoritarismi kujunemise põhjusi ja mõju ühiskonnale ning iseloomustab vaikivat ajastut;
- 6) seletab ja kasutab kontekstis järgmisi mõisteid: *demokraatia, diktatuur, autoritarism, totalitarism, kommunism, NSVL, fašism, natsionaalsotsialism, Rahvasteliit, Versailles' süsteem, vaikiv ajastu, parlamentarism, vabadussõjalased*;
- 7) teab, kes olid Jossif Stalin, Adolf Hitler, Benito Mussolini, Franklin D. Roosevelt, Konstantin Päts ja Jaan Tõnisson, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu:

Maailmasõdadevaheline aeg: demokraatia ja diktatuurid	
Kohustuslikud teemad	Süvendavad/laiendavad teemad
<p>Maailmasõdadevaheline aeg: demokraatia ja diktatuurid</p> <ul style="list-style-type: none"> - Euroopa-kesksus ning rahvusvahelised suhted; - demokraatia levik; - demokraatia põhijooned Suurbritannia, Prantsusmaa ja USA näitel: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu; - majanduskriis: põhjused, levik ja mõju, Roosevelti uus kurss; - autoritarism, totalitarism:, fašism, natsionaalsotsialism, kommunism; - diktatuuride iseloomulikud jooned, eripärad ja levik: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu; - uute konfliktide kujunemine, kriisikolled; - Eesti tee demokraatialt autoritarismile: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu. 	<ul style="list-style-type: none"> - hitlerlik Saksamaa; - stalinlik NSVL; - kultuurautonoomia Eesti Vabariigis; - vabadussõjalased; - 1934. a riigipööre Eestis.

IV teema Teine maailmasõda – 10 tundi

Õpitulemused:

teema “Teine maailmasõda” läbimise järel õpilane:

- 1) analüüsib rahvusvahelisi suhteid Teise maailmasõja eel;
- 2) iseloomustab Teise maailmasõja põhjusi ja tagajärgi;
- 3) iseloomustab sõjategevust kaardi järgi;
- 4) teab Hitleri-vastase koalitsiooni kujunemislugu;
- 5) analüüsib Teise maailmasõja mõju Eesti ajaloole;
- 6) teab, kes olid Winston Churchill, Charles de Gaulle, Dwight Eisenhower, Georgi Žukov, Johannes Vares ja Otto Tief, ning iseloomustab nende tegevust;
- 7) seletab ja kasutab kontekstis järgmisi mõisteid: *Anšluss, Müncheneri konverents, MRP, baasideleping, okupatsioon, suvesõda, Atlandi Harta, ÜRO.*

Õppesisu:

Kohustuslikud teemad	Süvendavad/laiendavad teemad
<p>Teine maailmasõda</p> <ul style="list-style-type: none"> - Teine maailmasõda kui Esimese maailmasõja jätk; - põhjused: Saksamaa taotlused, NSVL eesmärgid, lepituspoliitika; - sõdivad pooled: Saksamaa ja tema liitlased, Hitleri-vastane koalitsioon ja selle kujunemine: Atlandi Harta, Teherani, Jalta ja Potsdami konverentside tähtsus; 	

<ul style="list-style-type: none"> - tähtsamad sõjatandrid ja lahingud: rinded, tähtsamad lahingud (Pearl Harbor, Moskva, Midway, Stalingrad, Kursk, El-Alamein, Normandia dessant); - Teise maailmasõja tulemuste vastuolulisus ja selle tagajärjed maailma poliitilisele, majanduslikule ja ideoloogilisele arengule; - Eesti Teises maailmasõjas: iseseisvuse kaotamine, okupatsioonid, sõjakaotused ja –kahjud, sõja mõju inimeste elukäikudele. Pagulaskond. 	<ul style="list-style-type: none"> - eestlaste valikud Teises maailmasõjas; - vastupanuliikumine.
--	---

Õppetegevus

Kursuse teemade kaudu õpitakse tundma ja iseloomustama suurriikide arenguhooni majanduses ja poliitikas Esimese maailmasõja eel. Ajalookaardi abil õpitakse sõjalist blokkide kujunemist enne Esimest maailmasõda. Analüüsitakse Esimese maailmasõja põhjusi, sõdivate poolte sõjaplaane, Esimese maailmasõja tagajärgi ja mõju maailma arengule. Eesti teemade juures käsitletakse omariikluse saavutamise eeldusi ja protsessi. Õpitakse tundma Eesti Vabadussõja sündmusi ja kirjeldama sõja käiku kaardi alusel. Analüüsitakse Eesti ühiskonna poliitilist arengut 1920-ndatel ja 1930-ndatel, autoritarismi kujunemise põhjusi ja mõju ühiskonnale, iseloomustatakse vaikivat ajastut. Võrreldakse riikide majanduslikku ja poliitilist arengut maailmasõdade vahelisel perioodil, selgitatakse majanduskriisi põhjusi ja mõju, võrreldakse demokraatlikku ja diktatuurset ühiskonda. Analüüsitakse rahvusvahelisi suhteid Teise maailmasõja eel: Anšluss, Müncheni konverents, MRP. Iseloomustatakse Teise maailmasõja põhjusi ja tagajärgi, Eesti iseseisvuse kaotust ja Teise maailmasõja okupatsioonide mõju Eestile ja eestlastele.

Õppetegevuses on olulisel kohal arutluse- ja analüüsi oskuse kujundamine allikmaterjalide (sh dokumentide) alusel. Õpilasi innustatakse oma seisukohta kujundama, kuid rõhutatakse seejuures argumentidele, mitte emotsioonidele tuginemise vajadust. Inimsaatusi analüüsitakse empaatiliselt, arvestades ajastu konteksti ja rahvusvahelise õiguse põhimõtteid.

Õpikeskkond

Eesti Ajalooõpetajate Seltsi väljaanded:

Tagasivaade minevikku – erinevad vaatenurgad. 2000

Ajalugu ei ole ainult minevik. Minevik ei ole veel ajalugu. 2004

Baltimaade ajalugu. Tallinn, Avita 1998

Baltimaade ajaloo lugemik. Tallinn, Avita 2001

Lisaks:

R. Stradling. Euroopa 20. sajandi ajaloo õpetamine. 2005

R. Stradling. Multiperspektiivsus ajaloo õpetamisel. Teejuht õpetajale. 2005

Eesti ajalugu VI: Vabadussõjast taasiseseisvumiseni. Toim. Ago Pajur ja Tõnu Tannberg. Tartu: Ilmamaa, 2005.

Baasidelepingust anneksioonini: Dokumente ja materjale. Tallinn, 1991.

Eesti ajalugu: Kronoloogia. Koost. Sulev Vahtre. Tallinn, 1994.

Eero Medijainen. 1939: Võimalused ja valikud. Tartu: Kleio, 2000.

Molotovi–Ribbentropi paktist baaside lepinguni: Dokumente ja materjale. Tallinn: 1991.

IKT:

ERR arhiiv: <http://www.err.ee>

Eesti digitaliseeritud ajalehed: <http://dea.nlib.ee/>

Lähiajalugu II – Eesti ja maailm 20. sajandi teisel poolel – 35 tundi

I TEEMA: Külma sõda – 10 tundi

Õpitulemused:

teema "Külma sõda" läbimise järel õpilane:

- 1) analüüsib külma sõja põhjusi ja kujunemist ning teab avaldumisvorme;
- 2) analüüsib külma sõja kriiside tekkimise põhjusi ning osaliste taotlusi ja tulemusi;
- 3) analüüsib rahvusvahelist olukorda külma sõja ajal;
- 4) iseloomustab kahe Saksa riigi arengut külma sõja ajal;
- 5) teab, kes olid Harry Truman, John F. Kennedy, Nikita Hruštšov, Fidel Castro, Konrad Adenauer ja Willy Brandt, ning iseloomustab nende tegevust;
- 6) seletab ja kasutab kontekstis järgmisi mõisteid: *külm sõda, kriisikolle, NATO, VLO, võidurelvastumine, raudne eesriie*.

Õppesisu:

Kohustuslikud teemad	Süvendavad/laiendavad teemad
Külm sõda <ul style="list-style-type: none"> – külma sõja kujunemine ja selle avaldumise vormid: võidurelvastumine, sõjalised liidud; kriisid: Korea sõda, Suessi kriis, Kuuba kriis, Vietnami sõda, Berliini kriisid; – kahepooluseline maailm: USA ja NSVL vastasseis; – lõhestatud Saksamaa: lõhestamine, kahe Saksa riigi vahelised suhted.	Marshalli plaan; Saksa majandusime.

II TEEMA: Demokraatlik maailm pärast Teist maailmasõda – 6 tundi

Õpitulemused:

teema "Demokraatlik maailm pärast Teist maailmasõda" läbimise järel:

- 1) analüüsib demokraatlike riikide arengu põhijooni;
- 2) teab Euroopa integratsiooni kujunemist ja põhietappe;
- 3) teab, kes olid Ronald Reagan ja Robert Schumann, ning iseloomustab nende tegevust;
- 4) seletab ja kasutab kontekstis järgmisi mõisteid: *Euroopa Liit, Euroopa Nõukogu, OSCE*.

Õppesisu:

Kohustuslikud teemad	Süvendavad/laiendavad teemad
<p><i>Demokraatlik maailm pärast Teist maailmasõda;</i></p> <p>- USA: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu;</p> <p>- Ühise Euroopa-identiteedi otsingud, Euroopa integratsioon.</p>	<p>- Suurbritannia, Prantsusmaa, SLV;</p> <p>- Euroopa Majandusühendus;</p> <p>- Põhjamaade areng;</p> <p>- heaoluühiskond.</p>

III TEEMA: NSVL ja kommunistlik süsteem – 12 tundi

Õpitulemused:

teema “NSVL ja kommunistlik süsteem” läbimise järel õpilane:

- 1) analüüsib kommunistliku süsteemi kujunemislugu ja põhijooni;
- 2) iseloomustab NSVLi ühiskonnaelu arengut;
- 3) analüüsib kommunistliku süsteemi kriiside põhjusi ja tagajärgi;
- 4) analüüsib Eesti ühiskonna arengut Nõukogude okupatsiooni ajal;
- 5) seletab ja kasutab kontekstis järgmisi mõisteid: *kollektiviseerimine, industrialiseerimine, stalinism, sula, stagnatsioon, dissidentlus, Brežnevi doktriin, plaanimajandus, sotsialismileer, liiduvabariik, kultuurirevolutsioon;*
- 6) teab, kes olid Jossif Stalin, Nikita Hruštšov, Leonid Brežnev, Mao Zedong, Johannes Käbin, Aleksander Dubček ja Lech Walesa, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu:

Kohustuslikud teemad	Süvendavad/laiendavad teemad
<p>NSVL ja kommunistlik süsteem</p> <p>- kommunistliku süsteemi kujunemine</p> <p>- Ida-blokk: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu, Moskva poliitika ja kriisid: Ungari ülestõus, Praha kevad, Poola kriisid</p> <p>- NSVL: stalinism, sula, stagnatsioon</p> <p>- Eesti NSV: ühiskond, majanduse areng, rahvastik, vastupanu vormid, Välis-Eesti.</p>	<p>- Poola “Solidaarsus“;</p> <p>- juhitud migratsioon;</p> <p>- metsavendlus;</p> <p>- dissidentlus.</p>

IV TEEMA: Maailm sajandivahetusel – 7 tundi

Õpitulemused:

Teema “Maailm sajandivahetusel” läbimise järel õpilane:

- 1) analüüsib kommunistliku süsteemi lagunemise põhjusi;
- 2) teab ja näitab muutusi maailma poliitilisel kaardil pärast külma sõja lõppu;
- 3) analüüsib jõudude vahekorra muutusi rahvusvahelistes suhetes ning uute pingekollete kujunemist;
- 4) analüüsib Eesti iseseisvuse taastamist ning teab riikluse ülesehitamise käiku;

- 5) selgitab Eesti integreerumist Euroopasse ja maailma;
 6) teab, kes olid Ronald Reagan, Mihhail Gorbatšov, Boriss Jeltsin, George Bush, Helmut Kohl, Vaclav Havel, Arnold Rüütel, Lennart Meri, Edgar Savisaar ja Mart Laar, ning iseloomustab nende tegevust;
 7) seletab ja kasutab kontekstis järgmisi mõisteid: *perestroika, glasnost, laulev revolutsioon, Rahvarinne, Balti kett, interrinne, ERSP, Eesti Kongress, Põhiseaduse Assamblee.*

Õppesisu:

Kohustuslikud teemad	Süvendavad/laiendavad teemad
<p><i>Maailm sajandivahetusel</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - NSVLi ja kommunistliku süsteemi lagunemine: Berliini müüri langemine, majanduslikud ja poliitilised reformid NSVL-s; kommunistliku bloki lagunemise ja kommunistlike ideede krahhi mõju väärtushinnangutele; - külma sõja lõpp ja geopoliitilised muudatused: poliitilise kaardi muutumine; - USA rolli muutus: uus jõudude vahekord maailmas; - Eesti iseseisvuse taastamine. Integratsioon Euroopasse ja maailma: laulev revolutsioon, riikluse taastamine; - uued pingekolled: Balkani kriis. 	<ul style="list-style-type: none"> - perestroika; - Venemaa pärast 1991. a.; - põhiseadusliku riigikorra ülesehitamine; - riikluse arengu sõlmprobleemid: üleminek turumajandusele, sotsiaalpoliitika, rahvuspoliitika; - Balkan: Jugoslaavia lagunemine.

Õppetegevus

Õpilasi suunatakse analüüsima ja hindama külma sõja tekkimise põhjusi ja kujunemist. Käsitletakse külma sõja avaldumisvormi, sh kriiside kujunemist, osapoolte taotlusi ja kriiside mõju. Analüüsitakse rahvusvahelist olukorda külma sõja ajal: USA ja NSVL-i vastasseis ja iseloomustatakse kahe Saksa riigi arengut külma sõja ajal. Demokraatlike riikide arengut vaadeldakse USA näitel. NSVL-i käsitlemise kaudu antakse ülevaade ning analüüsitakse kommunistliku süsteemi kujunemist ja lagunemist. Õpitakse tundma Euroopa integratsiooniprotsessi. Analüüsitakse Eesti iseseisvuse taastamist ning riikluse ülesehitamise käiku. Uute pingekollete tundmaõppimisel otsitakse põhjuseid varasemast ajaloost.

Teema võimaldab kaardi ja dokumentidega töötamise oskuse arendamist. Lähiajal toimunud sündmuste tundmaõppimisel saab kasutada kaasaegsete mälestusi ja viia läbi intervjuusid. Teemasid saab illustreerida dokumetaalfilmidega.

Õpikeskkond

Eesti Ajalooõpetajate Seltsi väljaanded:

Tagasivaade minevikku – erinevad vaatenurgad. 2000

Ajalugu ei ole ainult minevik. Minevik ei ole veel ajalugu. 2004

Baltimaade ajalugu. 1998

Baltimaade ajaloo lugemik. 2001

Lisaks:

R. Stradling. Euroopa 20. sajandi ajaloo õpetamine. 2005

R. Stradling. Multiperspektiivsus ajaloo õpetamisel. Teejuht õpetajale. 2005
Eesti ajalugu VI: Vabadussõjast taasiseseisvumiseni. Toim. Ago Pajur ja Tõnu Tannberg.
Tartu: Ilmamaa, 2005.

IKT:

ERR arhiiv: <http://www.err.ee>

Eesti digitaliseeritud ajalehed: <http://dea.nlib.ee>

Lähiajalugu III – 20. sajandi arengu põhijooned: Eesti ja maailm – 35 tundi

I TEEMA: Eluolu ja kultuur – 12 tundi

Õpitulemused:

teema “Eluolu ja kultuur“ läbimise järel õpilane

- 1) teab tähtsamate ideoloogiate põhiseisukohti ja iseloomustab nende mõju ühiskonnale;
- 2) teab teaduse ja tehnika arengu saavutusi ning iseloomustab nende rakendumist igapäevaelus;
- 3) analüüsib kultuuri arengu põhijooni ning seostab neid ühiskonnas toimunud muutustega.

Õppesisu:

Kohustuslikud teemad	Süvendavad/laiendavad teemad
Eluolu ja kultuur <ul style="list-style-type: none"> – ühiskondlikud liikumised ja ideoloogiad: sotsialism, liberalism, noorsooliikumine, neegriliikumine, feminism, keskkonnakaitse. Ühiskondlike liikumiste ja ideoloogiate avaldumine kultuuris; – muutused eluolus: viktoriaanliku maailma lagunemine, naiste emantsipatsioon, spordi populaarsuse kasv, mood, massikultuur, kodumasinad; – teaduse ja tehnika areng: autoajastu, raadio, televisioon, arvuti ja internet, kosmoseajastu; – kultuurivaldkondade arengu iseloomulikud jooned: vaimse murrangu ilmingud kunstis, kirjanduses, arhitektuuris, muusikas; – multikultuursuse kontseptsioon; – poliitiliste olude mõju Eesti kultuurile ja eluolule.	<ul style="list-style-type: none"> – progressi idee, teaduse autoriteedi kõrgaeg; – optimismiajastu; – üleilmastumine; – keskkonnaprobleemide teadvustamine, Greenpeace; – inimõiguste tõstatamine rahvusvahelistes suhetes ja kodanikutasandil, individikeskse mõtteviisi tugevnemine; – ideoloogilise ekspansionismi liitumine territoriaalsele ekspansionismile (maailmarevolutsiooni idee); – põlvkondade konflikt, noortekultuuri kujunemine, seksuaalrevolutsioon, diskoajastu; – postmodernistliku ja multiperspektiivse maailmavaate levik, kõlbeline relativism.

II TEEMA: Sõja ja rahu küsimus – 9 tundi

Õpitulemused:

teema “Sõja ja rahu küsimus“ läbimise järel õpilane

- 1) analüüsib, mis asjaoludel kujunesid ja muutusid inimeste hoiakud ning väärtushinnangud sõja ja rahu küsimuses 20. sajandi jooksul;
- 2) analüüsib rahvusvaheliste organisatsioonide rolli riikidevahelistes suhetes;
- 3) teab Lähis-Ida kriisikolde kujunemise põhjusi, selgitab kriisi olemust ja püüdeid seda

lahendada;

- 4) seletab ja kasutab kontekstis järgmisi mõisteid: *desarmeerimine, võidurelvastumine, patsifism*.

Õppesisu:

Kohustuslikud teemad	Süvendavad/laiendavad teemad
Sõja ja rahu küsimus <ul style="list-style-type: none"> – suhtumine sõdadesse: patsifism, võidurelvastumine, desarmeerimine, tuumasõja oht; – rahvusvahelised organisatsioonid: Rahvasteliit, ÜRO, NATO, uue maailmakorra loomise katsed; – konfliktid ja nende lahendamise püüded Lähis-Ida näitel. – Eesti osalemine rahvusvaheliste organisatsioonide töös.	<ul style="list-style-type: none"> – tuumarelv ja sellega kaasnevad probleemid: Põhja-Korea, Iraan.

III TEEMA: Inimsusevastased kuriteod – 9 tundi

Õpitulemused:

teema “Inimsusevastased kuriteod“ läbimise järel õpilane

- 1) selgitab, millised arengud ühiskonnas tegid võimalikuks inimsusevastaste kuritegude toimepaneku;
- 2) mõistab inimsusevastaste kuritegude olemust ning nende taunimise ja vältimise vajalikkust;
- 3) teab inimsusevastaste kuritegude toimepanemise viise ja nende tagajärgi;
- 4) seletab ja kasutab kontekstis järgmisi mõisteid: *genotsiid, holokaust, küüditamine, GULAG*.

Õppesisu:

Kohustuslikud teemad	Süvendavad/laiendavad teemad
Inimsusevastased kuriteod <ul style="list-style-type: none"> – massikuritegude ideoloogilised alused ja psühholoogilised juured; – koonduslaagrid, GULAG; – küüditamised; – natsismikuriteod: holokaust; – kommunismikuriteod; – genotsiid, etnilised puhastused. – Inimsusevastased kuriteod Eestis.	<ul style="list-style-type: none"> – antisemitism; – rassiteooriad; – kultuurirevolutsioon Hiinas; – inimsusevastased kuriteod Balkanil Jugoslaavia lagunemise järel; Darfuri tragöödia.

IV teema: Muu maailm – 5 tundi

Õpitulemused:

teema “Muu maailm“ läbimise järel õpilane

- 1) iseloomustab koloniaalsüsteemi toimimist, selle lagunemise põhjusi ja tagajärgi;
- 2) analüüsib uute vastasseisude kujunemist maailmas pärast külma sõja lõppu.

Õppesisu:

Kohustuslikud teemad	Süvendavad/laiendavad teemad
<i>Muu maailm</i> <ul style="list-style-type: none"> – koloniaalsüsteemi lagunemine ja selle tagajärjed; – uute vastasseisude kujunemine, terrorism; – islamimaailma aktiveerumine ja vastuolud läänega.	<ul style="list-style-type: none"> – Ladina-Ameerika: arengu erijooned; – Aasia: Hiina ja Jaapan, Tiibeti probleem; – Aafrika: Aafrika vabanemine ja probleemid.

Õppetegevus

Õpitakse tundma ja iseloomustama tähtsamate ideoloogiate põhiseisukohti ja nende mõju ühiskonnale. Analüüsitakse teaduse ja tehnika arengu saavutusi, nende rakendumist igapäevaelus, samuti kultuuri arengu põhijooni. Õpilasi suunatakse seostama lähiajaloo toimunud arenguid ühiskonnas toimunud muutustega ja analüüsitakse inimeste väärtushinnangute ja hoiakute kujunemist sõja ja rahu tingimustes. Rahvusvaheliste organisatsioonide õppimisel on oluline tuua välja nende roll rahvusvahelises poliitikas. Käsitletakse tänapäeva pingekollete kujunemist ning nendes aset leidvaid sündmusi. Inimsusevastaste kuritegude käsitlemisel on oluline kaasata õpilasi erinevate aktiivõppe meetodite kaudu, rakendada diskussiooni ning rühmatööd, mis kõik aitab kaasa, et õpilane mõistab inimsusevastaste kuritegude olemust, nende taunimise ja vältimise vajalikkust. Näidetele toetudes õpitakse tundma muu maailma probleeme, islamimaailma vastuolusid läänega ning analüüsitakse ajaloo toetudes uute vastasseisude kujunemise põhjusi.

Õpikeskkond

Eesti Ajalooõpetajate Seltsi väljaanded:

Tagasivaade minevikku – erinevad vaatenurgad. 2000

Ajalugu ei ole ainult minevik. Minevik ei ole veel ajalugu. 2004

Baltimaade ajalugu. Tallinn: Avita, 1998

Baltimaade ajaloo lugemik. Tallinn: Avita, 2001

Peter Watsoni. Kohutav ilu.

Lisaks:

R. Stradling. Euroopa 20. sajandi ajaloo õpetamine. 2005

R. Stradling. Multiperspektiivsus ajaloo õpetamisel. Teejuht õpetajale. 2005

IKT:

ERR arhiiv: <http://www.err.ee>

Eesti digitaliseeritud ajalehed: <http://dea.nlib.ee/>

Hindamine

Gümnaasiumi ajalooõpetuses kontrollitakse ja hinnatakse õpitulemuste saavutatust erinevate ülesannete kaudu, pidades silmas teadmiste ja oskuste tasakaalu. Ülesanded on erineva raskusastmega, millest 20% on äratundmistasandil; 30% reprodutseerimistasandil; 50% rakendustasandil: analüüs, üldistamine, hinnangu andmine. Sobivad nii avatud, kui etteantud vastusega ülesandetüübid. Esimesed on gümnaasiumis enamuses, kuna etteantud vastusega ülesandetüübid võimaldavad enam juhuslikku vastamist kui need, kus õpilane peab näiteid tooma ja iseloomustama, võrdlema, seoseid leidma, analüüsima, selgitama, oma seisukoha kujundama või ise otsustama ning seda põhjendama.

Kontrollitakse, kas õpilane on omandanud Eesti ajaloo, üldajaloo ja lähiajaloo kronoloogilised piirid, teab ja oskab iseloomustada ja analüüsida tähtsamaid ajaloosündmusi, isikuid, kultuurinähtusi ja -panust; tunneb Eesti 20. sajandi ajalugu, oskab siduda Eesti ajaloo sündmusi kodukoha, naabermaade, Euroopa ja maailma ajalooga, tunneb lähiajaloo olulisemaid sündmusi, protsesse ja isikuid; oskab leida ajaloosündmuste ja -nähtuste sarnasusi ja erinevusi, põhjusi ja tagajärgi; saab aru, et ajaloosündmusi võib alati mitmeti tõlgendada; põhjendab oma seisukohti ja oskab anda hinnangut; oskab end asetada minevikus elanud inimese olukorda.

Kaardiülesandega kontrollitakse kaardilt informatsiooni leidmise ja tõlgendamise oskust. Allika analüüsiga hinnatakse tekstist olulise leidmise ja katkendi(te) põhjal küsimustele vastamise oskust, allikatekstide võrdlemise, kommenteerimise, hindamise (sh allika usaldusväärsuse), ja tõlgendamise oskust. Pildi või foto analüüsiga hinnatakse äratundmise, seostamise, iseloomustamise ja tõlgendamise oskust. Arutluse kirjutamisel võetakse arvesse arutluse vastavust teemale, ajastu ja teemakohaste faktide tundmist, analüüsi, võrdlemise ja seoste loomise oskust ning isikliku suhtumise väljendamist hinnangute kaudu. Kirjalikku arutlust hinnatakse 25 punktiga.

Arutluse hindamisjuhend (25 punkti)

2p töö struktuur vastab arutluse nõuetele:

- 0p esitatud on ainult teemaarendus, töö ei ole struktureeritud;
- 1p töö on struktureeritud, kuid ülesehituses puudub tervik ja loogika (puudub kas sissejuhatus või kokkuvõte);
- 2p ülesehitus on üldnõuetele vastav (sissejuhatus, teemaarendus, kokkuvõte).

7p töö vastab üldiselt teemale, õpilane esitab ülevaatliku kirjelduse, põhiseisukohad:

- 1p ajaline määratlus;
- 1p ajalooline taust (perioodi ülevaade, hinnang);
- 5p kirjutatakse lahti märksõnadena/alateemadena vastavalt konkreetsele teemale.
  - 1p teema element
  - 1p teema element
  - 1p teema element
  - 1p teema element
  - 1p teema element

6 punkti arutlus, analüüs, probleemi väljaarendamine:

- 0p töö ei ole tervik, esitatud on omavahel seostamata tekst,
- 1p töö on kirjeldava laadiga jutustus;
- 2p probleem on käsitletud;
- 3p on välja toodud teemakohased iseloomulikud jooned;
- 4p-6p alateemad on avatud tasakaalustatult;
  - arutlus on analüüsiva iseloomuga: võrdlus, seosed;
  - probleem on lõplikult välja arendatud: analüüs, põhjendused.

4 punkti konkreetset näited/faktoloogia:

- 0p esinevad tõsised factivead, näited ei ole teemakohased;
- 1p esitatud on mõni üksik juhuslik fakt, mõned eksimused;
- 2p esitatud on mõned teemaga seostatud faktid;

3p esitatud on piisavalt fakte teema toetuseks;
4p näidete valik on põhjendatud, ilmneb õpilase lugemus.

4 punkti isiklik suhtumine ja järeldused:

0p isiklik vaatepunkt puudub, järeldused ei ole teemakohased;
1p oma arvamus (ilma põhjenduseta);
2p isiklikku hinnangut toetavad teemakohased lihtsad järeldused;
3p järeldustele tuginev isiklik hinnang on kinnitatud näidetega;
4p järeldused tulenevad analüüsist, on põhjendatud ja argumenteeritud, ilmneb eruditsioon.

2 punkti isiku- ja kohanimedega õigekiri, stiil:

0p ebakorrekne stiil, tõsised kirjavead;
1p esineb üksikuid eksimusi või ebakorrektsust, töö on üldsõnaline (släng jms);
2p sõnastus ja kirjaviis on korrektne.

Kõige olulisem arutluse hindamisel on teemakohasus. Kui arutus ei vasta teemale, jäetakse kõik teised kriteeriumid arvestamata ja töö hinnatakse 0 punktiga.

Töö struktuuri (2p) hinnates lähtutakse teemale vastavusest, st nii sissejuhatus kui ka kokkuvõttev lõppsõna peavad olema teemakohased. Punktiga ei hinnata töö lihtsat (mitte sisulist) eristamist iseseisvate lõikudega.

Ajaline määratlus (1p) ja ajalooline taust (1p) eeldab teema sidumist taustsündmuste ja ajaperioodiga. Õpilasel ei oodata ilmtingimata perioodi märkimist aastast aastani, vaid eeldatakse viitamist taustsündmustele. Ajalise määratluse tundmiseks loetakse ka arutluses näidetena esitatud daatumeid.

Teema elementide (5p) all eeldatakse konkreetse teema avamist vähemalt viie valdkonna, alateema või märksõna kaudu. Kui õpilane esitab teema valdkonna lihtsalt märksõnana ja jätab välja arendamata, siis loetakse seda fakti esituseks, mitte alateema või valdkonna avamiseks.

Arutus, analüüs ja probleemi väljaarendamine (6p) on kirjeldatud vältimaks juhtu, et õpilase seisukoht hindajale ei meeldi. Punkte antakse teema sisu avamise ja põhjendatuse eest.

Konkreetsete näidete (4p) eest punktide andmisel lähtutakse õpilase valikust. Hindamiskomisjon ei lepi eelnevalt kokku n-õ kohustuslikke fakte, mille eest saab/ei saa punkte. Kui arutluses on esitatud piisavalt näiteid teema toetuseks, aga muidu korrektsete näidete hulka satub mõni tõsine faktiviga, siis hinnatakse õpilase konkreetsete näidete tundmist ühe punktiga.

Isiklikku suhtumist ja järeldusi (4p) ei eeldata vormistatuna iseseisva lausena, näiteks mina arvan, et... Isiklik hinnang võib sisalduda arutluses. Sõltub õpilase nägemusest, kas isiklik suhtumine väljendatakse kokkuvõttes lõppsõnas või on see esitatud teemat läbiva hinnanguna.

Ajalooliste isikute nimede ja kohanimedega õigekirja ja stiili (2p) hinnatakse samuti ainult teemakohasuse puhul. Kui arutus on kirjutatud teemast mööda, hinnatakse seda 0 punktiga, mitte 2p õigekirja ja stiili eest.

